

Research Paper

Explaining the Effects of Urban Sidewalks on Strengthening the Sense of Place, Liveliness and Improving Collective Memories of Citizens (A Case Study of Sidewalks in Sixth and Eighth Districts of Shiraz City)

Sara Ranjbar^{1*}, Yaghowb Peyvastehtar²

1. M.A. in Urban Planning, Apadana Institute of Higher Education, Shiraz, Iran.
2. Associate Professor, Department of Architecture and Urban Planning, Yasuj Branch, Islamic Azad University, Yasuj, Iran.

Received: 2023/05/13
Accepted: 2023/07/11

ABSTRACT

Considering the importance of humans and their interactions with urban spaces, today, there is a human-oriented approach to urban management and the same has led to the creation of many urban spaces. Sidewalks, as one of the most active and youthful aspects of the urban space, are a suitable platform for the presence of pedestrians. As such, this research aims to analyze and classify the existing sidewalks of the sixth and eighth districts of the city of Shiraz based on their physical components (natural and man-made elements), activities and events (recreational, social, religious, everyday activities, etc.) and semantic components (identity and sense of belonging, association).

After completing the questionnaires by the sample population, the Kolmogorov Smirnov ($K-S$) statistical technique was used to extract inferential statistics, and then the acquired data were analyzed in the SPSS software, due to the parametric nature of the data from the One Sample T-Test and the average comparison. The research findings showed that the sidewalks of District 6 (Ostad Shajarian, Kesai, Behesht) have permanent use in terms of spending leisure time and are main space in terms of social interactions, entertainment and sports whereas; the sidewalks of District 8 (Ahmadi, Zandiyeh, around the Karimkhani Citadel) are permanent in terms of economic-social and cultural-religious activities, and in terms of their main function, they include the dominant economic and social elements. With this description, it is necessary to organize and develop these sidewalks according to the users' motives and relative advantages that would subsequently uplift the satisfaction with respect to this type of urban spaces.

Keywords:

Happy City; Shahrabazi; Location, GIS, Fuzzy Logic; Shiraz.

*Corresponding Author: M.A. in Urban Planning, Apadana Institute of Higher Education, Shiraz, Iran.

<http://dor: 20.1001.1.16059689.1402.0.0.8.4>

<https://doi: 10.2022/hmsp.27.1.6>

ORCID: 0000 0002 0221 4294

sara.ranjbar6565@yahoo.com

Copyright© 2023, the Authors | Publishing Rights, ASPI. This open-access article is published under the terms of the Creative Commons Attribution- NonCommercial 4.0 International License which permits Share (copy and redistribute the material in any medium or format) and Adapt (remix, transform, and build upon the material) under the Attribution-NonCommercial terms.

T

Extended Abstract**Introduction**

Today, the approach to urban management has become a human-oriented especially because of the importance of man and his interactions with urban spaces. As a matter of fact, many urban spaces have come up with the same approach. Sidewalks are one of the spaces of any urban centers or cities that have gradually turned into a suitable platform thanks to the presence pedestrians throughout the day and night. The current research intends to examine, analyze and classify the sidewalks in Districts 6 and 8 of the city of Shiraz taking into account their physical components (natural and man-made elements), activities and events (recreational, social, religious, every day, etc.) and semantic components (identity and sense of belonging, association).

Methodology

Since this research is an applied-developmental type, it has been conducted with a quantitative-qualitative approach in line with its scientific nature and principles although the main approach is descriptive-analytical based on the use of statistical, documentary, library, quantitative and survey methods. The researchers have tried to achieve a typology and classification of pedestrian spaces in the study area based on the indicators and components of the formation of collective memories. As such, a questionnaire was prepared and information collected in a framework related to the research topic. In order to compare the average response of citizens to each of the components, a sample t-test test was used to categorize the sidewalks. According to Cochran's formula, the statistical population included the total population of the two districts of Shiraz, which was equal to 149 thousand people. The roads of both areas, are in an equal proportion, i.e. 3 cases each in the sixth and eight districts. 192 pedestrians from each were randomly selected in order to collect the data.

60 of the questionnaires were distributed among professors and experts in the field of urban studies to check the content validity. After collecting the questionnaires and receiving opinions, Cronbach's alpha method was used to measure the reliability of the research tool.

After completing the questionnaires by the sample population, the Kolmogorov Smirnov (K-S) statistical technique was first applied to extract the inferential statistics, and then the acquired data were analyzed in the SPSS software, due to the parametric nature of the data from the One Sample T-Test and the average comparison.

Results and discussion

By comparing the average collective memory-making elements on the sidewalks of the six districts of Shiraz, it was found that they have a strong natural physical base i.e. the ones for spending leisure time and social interactions with the purpose of entertainment and sports and in a way of collective memories of the citizens. The concept and meaning of the sidewalks of (Ostad Shajarian, Shahid Kasaei, and Behesht) mostly revolves around this circuit. While the comparison of the average memory-making elements in the sidewalks of the eighth district of Shiraz (Ahmadi, Zandiyeh, around Karimkhani Citadel) shows more the influence of the artificial body and social-economic activity in the collective memory of the citizens.

Conclusion

The importance of collective memory and the factors that create or strengthen it in urban spaces is a very important that gives dynamism and vitality to the space, therefore the policies and measures of urban management in this regard should be focused on three aspects:

- Forgotten old collective memories
- Collective memories exist but faded
- Innovative and new collective memories

With this description, it is necessary to organize and develop these sidewalks considering the users' goal and relative advantages, in such case, the efficiency and subsequently the satisfaction of this urban space will increase.

تبیین اثرات پیاده راه شهری بر تقویت حس مکان، سرزندگی و ارتقاء خاطرات جمعی شهروندان (مطالعه موردی پیاده راه‌های مناطق شش و هشت شهر شیراز)

سارا رنجبر^{۱*}، یعقوب پیوسته^۲

۱. کارشناس ارشد برنامه‌ریزی شهری، دانشکده هنر و معماری، موسسه آموزش عالی آپادانا، شیراز، ایران (نویسنده مسئول).
۲. دانشیار گروه معماری و شهرسازی، واحد یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، یاسوج، ایران.

چکیده

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۲۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۲۰

باتوجه به اهمیت انسان و تعاملات وی در فضاهای شهری امروزه رویکرد مدیریت شهری سمت و سوی انسان‌مداری به خود گرفته است و بسیاری از فضاهای شهری با این رویکرد خلق می‌گردند. پیاده‌راه‌ها به عنوان یکی از فعالترین و جوان‌ترین اعضای فضای شهری بستری مناسب جهت حضور پیاده‌گان در خود است. بنابراین این پژوهش قصد دارد براساس مؤلفه‌های کالبدی (عناصر طبیعی - عناصر انسان ساخت)، فعالیت و رویدادها (فعالیت‌های تفریحی، اجتماعی، مذهبی، روزمره و...) و مؤلفه‌های معنایی (هویت و حس تعلق، تداعی معانی) به بررسی، تجزیه و تحلیل و طبقه‌بندی پیاده‌راه‌های مناطق شش و هشت شهر شیراز بپردازد. بعد از تکمیل پرسشنامه‌ها توسط جامعه نمونه، جهت استخراج آمار استنباطی ابتدا از طریق تکنیک آماري کولموگراف اسمیرنوف (K-S) استفاده شده؛ سپس در نرم افزار SPSS با توجه به پارامتریک بودن داده‌ها از آزمون تی تک نمونه‌ای (One Sample T Test) و مقایسه میانگین داده‌ها اطلاعات مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. بر اساس فرآیند پژوهش و تجزیه و تحلیل اطلاعات مشخص گردید که پیاده‌راه‌های منطقه شش (استاد شجریان، کسای، بهشت) از نظر هدف برای گذران اوقات فراغت، از نظر زمان استفاده دائمی و از نظر کارکرد اصلی فضا عناصر اصلی فعالیت‌ها و تعاملات اجتماعی و سرگرمی و ورزش مورد استفاده قرار می‌گیرند و پیاده‌راه‌های منطقه هشت (احمدی، زندیه، اطراف ارگ کریمخانی) از نظر هدف جهت فعالیت‌های اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی، مذهبی، از نظر زمان استفاده دائمی و از نظر کارکرد اصلی فضا عنصر غالب اقتصادی، اجتماعی را شامل می‌شوند. با این توصیف لازم است تا ساماندهی و توسعه این پیاده‌راه‌ها با توجه به اهداف استفاده‌کنندگان و مزیت‌های نسبی صورت پذیرد. در این صورت میزان بازدهی و متعاقباً رضایتمندی از این فضاهای شهری بالاتر خواهد رفت.

پیاده‌مداری، پیاده‌راه، خاطره جمعی، یادآوری معانی، شهر شیراز.

واژگان کلیدی:

۱. مقدمه

حاکمیت خودرو در معابر شهری پیامدهای ناگوار اجتماعی اقتصادی، زیست محیطی و کالبدی عدیده‌ای برای شهرها ایجاد کرده است (Foster et al., 2011: 83). سلطه تدریجی حرکت سواره بر فضاها و معابر شهری، برنامه

sara.ranjbar6565@yahoo.com

^۱ نویسنده مسئول

فصلنامه برنامه‌ریزی و آمایش فضا

۱۶۸

ریزی و طراحی شهری را از مقیاسها و نیازهای انسان، دور ساخته و در نتیجه از ارزشها و جاذبه‌های اجتماعی و فرهنگی فضاهای شهری کاسته است. تداوم چنین روندی باعث شده حیات مدنی فضاها و تمدن شهری با خطر روبه رو شود (کریمی مشاور و نگین تاجی، ۱۳۹۷: ۷۱). امروزه فضای شهری تنها یک مفهوم کالبدی نیست، بلکه کنش تعاملات شهروندی و فعالیت‌های شهری را نیز در بر می‌گیرد و در حقیقت با حضور انسان و فعالیت اوست که معنا می‌یابد (تشکری و مهربانی گلزار، ۱۳۹۷). از این رو شهرهای امروزی به فضاهای عمومی و شهری با قابلیت‌های متنوع اجتماعی و انسانی فراوانی نیاز دارند تا از اثرات منفی تراکم جمعیتی و ساختمانی آنها کاسته شود (کریمی مشاور و نگین تاجی، ۱۳۹۷: ۷۱). طی دهه‌های اخیر، گرایش‌ها و سیاست‌های جدید برنامه‌ریزی و طراحی شهری بر حرکت کمتر خودرو در بافتهای شهر و اولویت دادن هرچه بیشتر به شهروندان متمرکز گردیده است (Foster et al., 2011: 83). به دلیل آزادی عمل انسان پیاده برای توقف، مکث، تغییر جهت و تماس مستقیم با دیگران در فضای شهری شناخت شهر و محیط بیشتر از طریق گام زدن حاصل می‌شود (تاجر و همکاران، ۱۳۹۴: ۸۰). پیاده‌محور شدن معابر شهری می‌تواند با گسترش فرهنگ پیاده‌روی، سلامتی شهروندان را تضمین کند. زیرا پیاده‌روی به عنوان فعالیت بدنی برای اغلب افراد امکانپذیر است و تلاش برای افزایش قدم زدن افراد می‌تواند بیماری‌های مزمن را به طور بالقوه در سطح جامعه کاهش دهد (Nykiforuk et al., 2016: 532). پیاده‌راه به عنوان یکی از فضاهای شهری نقش مهمی در ارتقای فعالیت‌های اجتماعی-فرهنگی جامعه ایفا می‌کند. حرکت عابر پیاده در پیاده‌راه‌ها، به واسطه طراحی مناسب و شناخت مبتنی بر جنبه‌های منظرین شهر، موجب افزایش ادراک، ارتقای هویت و احساس تعلق به محیط و زیبایی می‌شود. یکی از تحولات اخیر در گرایش‌های جدید شهرسازی جهان، توجه به حرکت پیاده و نیازهای او به عنوان یک موضوع فراموش شده مهم شهری است (تشکری و مهربانی گلزار، ۱۳۹۷)، که با توجه به فعالیت‌های موجود، به لحاظ کیفیت محیطی دارای تفاوت‌هایی خواهد بود و عوامل مختلفی بر میزان موفقیت پیاده‌راه‌ها اثرگذار است (Brown, 2019: 15).

شهر شیراز با جمعیت ۱۶۰۰۰۰۰ نفر و وجود بسترها و ظرفیت‌های کالبدی و زیست‌محیطی و به دلیل نقش برجسته در حوزه گردشگری و حضورپذیری بسیار خوب گردشگران داخلی و خارجی در این شهر همواره جایگاه خاطرات و احساسات تجربه شده مطلوبی برای ساکنین و گردشگرانی بوده است که به نوعی با فضاهای شهری آن ارتباط برقرار کرده‌اند. این موضوع خصوصاً در فضاهای پیاده‌محور بافت مرکزی شهر (منطقه هشت شهر شیراز) به دلیل اختلاط کاربری‌های تجاری، تاریخی-فرهنگی و گردشگری پر رنگ‌تر است. از طرف دیگر بافت‌های جدید و فضاهای پیاده-راه‌های موجود در منطقه شش نیز همواره جاذب اقشار خاص و یا عموم مردم جهت استفاده تفریحی، اوقات فراغت، ورزش و سلامت و... است.

بنابراین ضروری است که موضوع شکل‌گیری خاطرات جمعی، تعاملات و حضورپذیری فضاهای عمومی شهر شیراز و به طور خاص پیاده‌راه‌های آن در دو منطقه شش و هشت که دارای پتانسیل و ویژگی‌های فرهنگی-گردشگری، تجاری-تفریحی و سلامت هستند به صورت علمی مورد بررسی و ارزیابی قرار گیرند تا مسائل و مشکلات مربوط به

فصلنامه برنامه‌ریزی و آمایش فضا

آن مشخص گردد. زیرا در صورت عدم توجه به این موضوع و عدم توجه به خواست شهروندان و مخاطبان فضاهای پیاده‌راه، به عنوان مثال عدم توجه به امنیت، فعالیت‌های شاد، عدم مدیریت مناسب فضا، و... باعث شکل‌گیری خاطرات بد برای استفاده‌کنندگان از فضای پیاده‌راه شده و اثرات دفاعی بر جذب جمعیت خواهد گذاشت و حتی پس از گذشت مدت زمان کوتاهی ممکن است به دلیل عدم استقبال شهروندان به فضایی متروک و یا حتی جرم‌خیز تبدیل شده و مدیریت شهری را مجاب به بازگشت آن به حالت قبل خود (محل سواره و یا فضای سبز و...) کند.

هدف اصلی از این تحقیق بررسی، نوع شناسی و طبقه‌بندی پیاده‌راه‌های مناطق شش و هشت شهر شیراز بر مبنای خاطرات جمعی شهروندان است و از آنجاییکه این موضوع نیازمند شاخص‌ها و مؤلفه‌هایی جهت دسته‌بندی است، این پژوهش قصد دارد براساس مؤلفه‌های کالبدی (عناصر طبیعی - عناصر انسان ساخت)، فعالیت و رویدادها (فعالیت‌های تفریحی، اجتماعی، مذهبی، روزمره و...) و مؤلفه‌های معنایی (هویت و حس تعلق، تداعی معانی) به بررسی، تجزیه و تحلیل و طبقه‌بندی پیاده‌راه‌ها بپردازد.

هدف فرعی اول: از جمله اهداف فرعی این تحقیق شناخت ماهیت و کارکرد پیاده‌راه‌ها و چگونگی دسته‌بندی آنها بر مبنای مؤلفه‌های خاطرات جمعی شهروندان است.

هدف فرعی دوم: شناسایی آن دسته از مؤلفه‌های خاطرات جمعی است که بیشترین تأثیر را بر شکل‌گیری و تداوم خاطره جمعی شهروندان پیاده‌راه‌های منطقه شش و هشت داشته‌اند.

۲. مباحث نظری

۲-۱- اهمیت ایجاد فضاهای پیاده جهت ایجاد تعامل، سرزندگی و خاطره‌انگیزی

با ورود اتومبیل به داخل شهرها آسایش بیشتر برای بشریت ایجاد شد و این امر باعث ایجاد تغییرات بسیاری در زندگی روزمره انسان‌ها شد. ساختار کلی شهرها تغییر کرد و خیابان‌کشی‌ها فضاهای پیاده را کم‌رنگ‌تر کرد و این امر به خودی خود تغییرات زیادی در محل سکونت، کیفیت فضای سکونت در ابعاد گوناگون اجتماعی، فرهنگی، زیست محیطی، اقتصادی و غیره به وجود آورده است (مطهری تبار و حسینی نیا، ۱۴۰۱: ۷۵). از طرف دیگر رشد فزاینده جمعیت در نقاط شهری پیامدهای ناگوار اجتماعی - اقتصادی، زیست محیطی و کالبدی برای شهرها به وجود آورده است. بنابراین شهرها باید مکان‌های بهتری را برای زندگی فراهم کنند. یکی از این مکان‌ها، خلق خیابان‌های پیاده‌مدار است (صیدبیگی و همکاران، ۱۴۰۲: ۱۷). فضای شهری فضای مشترکی است که مردم فعالیت‌های روزمره‌ی خود از جمله فعالیت‌های سیاسی، اجتماعی، مذهبی، ورزشی، داد و ستد و... را در آن انجام می‌دهند و شهر نیز همانند خانه می‌بایست ویژگی‌هایی برای آسایش و راحتی شهروندان داشته باشد (قربانی و صفری، ۱۳۹۹: ۳). فضای شهری و روابط جاری در آن، با هم در ارتباط متقابل هستند و از هم تأثیر می‌پذیرند (سیفایی، ۱۳۸۴: ۱۳). سطح بالای کیفیت و سرزندگی فضاهای شهری شرطی لازم برای جوامع شهری است، به گونه‌ای که مردم را قادر می‌سازد که از تعاملات اجتماعی لذت ببرند. در واقع، سرزندگی فضاهای شهری، سلامت اجتماعی شهروندان را بهبود می‌بخشد. سرزندگی فضاهای جمعی همواره به عنوان

یکی از دغدغه‌های اصلی پژوهشگران مطرح است (عموزاده لیچایی و ابی زاده، ۱۴۰۱: ۱۲۵-۱۲۴). پیاده‌راه‌ها، معابری بالاترین حد نقش اجتماعی هستند که در آن‌ها تسلط کامل با عابر پیاده بوده و از وسایل نقلیه موتوری تنها به منظور سرویس‌دهی به زندگی جاری در معبر استفاده می‌شود. پیاده‌راه‌ها؛ ابزاری برای فعالیت جمعی به خصوص در ارتباط با اقتصاد شهری، کیفیت محیطی و سلامت اجتماعی هستند (پاکزاد، ۱۳۸۴)، که می‌بایست بر ارتقای سرزندگی و ایجاد حس مکان در مخاطبان خود اثر بگذارند.

مسیرهای پیاده را می‌توان به عنوان راه‌هایی که به دور از معابر سواره بوده و طیف وسیعی از کاربران شامل عابرین، دوندگان، دوچرخه سواران و... از آن‌ها استفاده می‌کنند، تعریف نمود (سازمان برنامه ریزی منطقه‌ای سن دیه گو، ۱۳۸۸). در جدول شماره ۱ وجوه اهمیت خاطره جمعی در فضای شهری از دیدگاه صاحب نظران مورد بررسی قرار گرفته و دلایل اهمیت دیدگاه نیز آورده شده است.

جدول ۱: وجوه اهمیت خاطره جمعی در فضاهای شهری (مأخذ: نگارنده با اقتباس از حسینی کومله و دیگران، ۱۳۹۲)

نظریه پرداز	دیدگاه	وجوه اهمیت خاطره جمعی
لینچ	وجود یک تصویر ذهنی- زمانی برای سلامت و بهداشت روانی افراد لازم است.	ایجاد یک تصویر ذهنی- زمانی
توان	مواجهه ما با اشیاء و مکان‌های بجا مانده از گذشته حس روشنی از گذشته ایجاد کرده که و موجب ایجاد هویت شخصی و هویت مکانی می‌گردد.	ایجاد حس روشنی از گذشته ایجاد هویت شخصی و هویت مکانی
روسی	شهر خود خاطره جمعی مردمش است و همچون خاطره در ارتباط و پیوند با اشیاء و مکانهاست.	پیوند خاطره با اشیاء و مکانها
هالبواکس	خاطره جمعی، خاطره اجتماعی است. خاطره جمعی خاطره همیشگی یک گروه و به یادآوردن گزینشی و توافق میان اعضای آن گروه می‌باشد.	توافق و پیوند میان اعضای جامعه
آیرمن	خاطره جمعی، هم برای افراد و هم برای جامعه به صورت نقشه زمانی ایجاد می‌شود؛ که بدینوسیله یک جامعه را از طریق زمان یا فضا به هم پیوند می‌دهد.	توافق و پیوند میان اعضای جامعه

Table 1: Important aspects of collective memory in urban spaces

۲-۲- پیاده راه بستری جهت وقوع خاطرات جمعی و تعاملات اجتماعی

مکان، کانون علم جغرافیا و هویت، تجلی فرهنگ در مکان است. افراد به فراخور تعلق به مکان‌های متفاوت کنش، منش و گرایش‌های گوناگونی دارند (کاویانی راد مراد و گوهرزادگان منش، ۱۳۹۸: ۱۵۹). قابلیت پیاده‌روی یا پیاده مدار بودن،

فصلنامه برنامه‌ریزی و آمایش فضا

دارا بودن شرایط مساعدی است که افراد پیاده به آسانی قادر به گردش در آن فضا می‌باشند. این ویژگی جنبه‌های مختلفی همچون اتصال، خوانایی، ایمنی و دسترسی به خدمات مورد نیاز افراد پیاده را در برمی‌گیرد (Waldock, 2012: 64)، و باید بتواند بستری مناسب جهت بروز تعاملات اجتماعی و ایجاد کننده سرزندگی در مخاطبان و استفاده‌کنندگان باشد. از اینرو عینیت یافتن خاطره در یک مکان مستلزم تجربه آن توسط افراد یا اعضای است که در آن مکان دست به تجربه می‌زنند و عامل گذشت زمان و تکرار آن تجربه سبب عمیق شدن و ماندگاری آن خاطره جمعی می‌شود. در نتیجه احساس تعلق خاطر به مکان شکل می‌گیرد. بنابراین این روند تا جایی ممکن است ادامه پیدا کند که مکان موردنظر به بخشی از هویت جمع و خاطرات جمعی تبدیل شده و حتی مکان نیز هویت خود را از آن رویداد یا تجربه جمعی اقتباس نماید. به طوریکه مفهوم و معنای گره خورده با مکان تبدیل به قصه و روایت‌هایی می‌شود و چنانچه این روایت‌ها در ذهن شهروندان بسیار تکرار شود آن وقت خود مکان به صورت خود به خودی تبدیل به راوی داستان و خاطرات می‌شود و به نوعی که حتی افرادی که برای اولین بار قدم در آن مکان می‌گذارند به واسطه خاطرات و روایت‌های نقل شده و نمود آن در ابعاد مکان همانند داستانی مصور نسبت به آن مکان خاطره و احساس تعلق پیدا می‌کنند. بر این اساس می‌توان گفت شهر و مکان‌های شهری خصوصاً مکان‌های عمومی می‌توانند برای شهروندان دفتری از خاطرات باشند و شناسایی نیازهای عاطفی، روانی و آموزشی شهروندان، انتظام بصری صورت گیرد (سیفی فرزاد و همکاران، ۱۳۹۸: ۸۳). پیاده‌راه‌های شهری به عنوان یک مکان عمومی دارای بُعد مکانی هستند که می‌توانند برای شهروندان یادآور خاطرات جمعی باشند و یا سبب شکل‌گیری این خاطرات گردند. بنابراین در این خصوص باید به عوامل و مؤلفه‌های خاطره‌ساز در ابعاد مختلف توجه کرد. بر اساس تحقیقات مشابه و نظریات مربوطه این مؤلفه و شاخص‌ها عبارتند از: مؤلفه‌های کالبدی (با عناصر طبیعی و انسان ساخت)، مؤلفه‌های فعالیت و کنش اجتماعی (تعاملات فرهنگی، تفریحی، مذهبی و...) و مؤلفه معنا و مفهوم مکان (هویت و احساس تعلق، یادآوری معانی). در جدول شماره ۲ عوامل مؤثر بر تقویت حس مکان، سرزندگی و ارتقاء خاطرات درج شده و برای هر عامل به تفصیل توضیحاتی ارائه شده است.

جدول شماره ۲: عوامل مؤثر بر تقویت حس مکان، سرزندگی و ارتقاء خاطرات

عامل	توضیحات
کاربری و فعالیت	تعداد کاربری‌هایی که در طول مسیر واقع می‌شوند، نحوه ارتباط آنها با مسیر از لحاظ موقعیت مکانی، سطح اشتغال آنها و مقیاس مورد نظر از موارد مربوطه و تأثیرگذار بر مسیر می‌باشند. ارزیابی کاربری‌های موجود و تعیین سازگاری، مطلوبیت، مناسب بودن و وابستگی آنها، شناخت کمبودهای بافت، در نظر داشتن عوامل تعیین کننده‌ای چون شیوه بهره‌برداری از فضا، نحوه حرکت در مسیر، الگوهای رفتاری و نوع روابط اجتماعی، نوع فعالیت‌های تفریحی و فراغتی، موقعیت محدوده موردنظر از نظر عناصر طبیعی، موقعیت مکانی خیابان نسبت به کل شهر و... نکاتی هستند که توجه به آنها برای تعریف مطلوب مسیر پیاده در اولویت قرار می‌گیرند. همچنین حتی الامکان می‌بایستی از استقرار کاربری‌هایی که زماندار هستند و یا در ارتباط مستقیم با شهروندان نبوده و نقاط غیرفعال و خاموش در بدنه مسیر ایجاد می‌کنند پرهیز نمود. مطلوبیت و مطبوعیت، به منظور انجام فعالیت‌های تفریحی و ورزشی از جمله پیاده‌روی است

<p>طراحی منظر یک مسیر به تمام اجزاء تشکیل دهنده ظاهر فیزیکی آن اشاره دارد و بنابراین به عنوان یک مجموعه، هویتش را که شامل چهره ساختمان، سنگفرش، مبلمان شهری، منظر، نشانه‌ها و نورپردازی است، تعریف می‌کند. توجه به مؤلفه‌هایی از قبیل پیوستگی و هموار بودن سطوح، وجود مکان‌های مکث و استراحت، اختصاص عرض کافی به معبر پیاده و در نظر گرفتن تمهیداتی برای پناه گرفتن از آفتاب و باران موجب آسایش و راحتی شهروندان هنگام فعالیت‌های پیاده‌روی می‌گردد. محور پیاده می‌باید تا حد امکان بدون اختلاف سطح و مانع، کلیه فعالیتها و کاربری‌های متنوعی که در مقطع خیابان یعنی نزدیکترین مکان در خط دید وجود دارند را، به هم متصل کرده و با ایجاد تمایزات بصری، وحدت و پیوستگی مسیر را القا کند. طرح وحدت یافته باید زنده، همراهی کننده ریتم و رفع کننده تنش باشد. هرچقدر که رویدادهای درون پیاده‌راهها متنوع‌تر، منعطف‌تر و با پیوستگی بیشتری باشند، می‌توانند جاذب فعالیتها و گروه‌های متنوع‌تری در زمان‌های متفاوت باشند. در مقابل برای آنکه همواره توجه به سمت حیات جمعی داخل مسیر معطوف شود، می‌بایستی بدنه‌هایی پیوسته، هماهنگ و بدون اغتشاش داشته باشیم</p>	کابردی - ساختاری
داشتن آسایش اقلیمی و پوشش گیاهی مناسب و مطلوب و وجود بستری مناسب برای رعایت بهداشت محیطی	زیست محیطی و اقلیمی
هویت و احساس تعلق با ایجاد هم‌خوانی تصویر ذهنی افراد با وضع موجود مکان و تداوم تاریخی ادراکات فضا در بستر زمان	منهوم و معنا

Table 2: Factors effective on strengthening the sense of place, vitality and improving memories

۳. روش تحقیق علمی

با توجه به اینکه این تحقیق از نوع کاربردی- توسعه‌ای است، در راستای علمی بودن و اصول پژوهش با نگرشی کمی- کیفی پژوهش انجام شده است و رویکرد عمده توصیفی- تحلیلی و مبتنی بر بهره‌گیری از روشهای آماری، روش اسنادی- کتابخانه‌ای، روش‌های کمی و پیمایش است. محقق در این پژوهش سعی نموده است تا بر مبنای شاخص‌ها و مؤلفه‌های شکل‌گیری خاطرات جمعی به یک نوع‌شناسی و دسته‌بندی از فضاها پیاده‌راه در محدوده مورد مطالعه (مناطق شش و هشت) نائل آید. بنابراین در قالب گویه‌های مرتبط با موضوع تحقیق پرسشنامه تهیه و اطلاعات جمع‌آوری شده است. لذا جهت مقایسه میانگین پاسخ شهروندان به هر کدام از مؤلفه‌های تحقیق در راستای دسته‌بندی پیاده‌راهها از آزمون تی تک نمونه‌ای^۱ استفاده شده است. براساس فرمول کوکران جامعه آماری تحقیق شامل مجموع جمعیت مناطق شش و هشت شهر شیراز است که برابر است با ۱۴۹ هزار نفر که با قرار دادن حجم جامعه آماری در فرمول، حجم نمونه برابر با ۳۸۴ نفر می‌شود که با توجه به اینکه تعداد پیاده‌راه‌های هر دو منطقه که موضوع این پژوهش است به نسبت مساوی یعنی ۳ مورد در منطقه شش و ۳ مورد در منطقه هشت واقع شده است تعداد پرسشنامه‌ها نیز به نسبت

¹ One Sample T Test

مساوی یعنی هر پیاده‌راه ۶۴ مورد و در مجموع ۱۹۲ مورد بین مخاطبان پیاده‌راه‌های منطقه شش و ۱۹۲ مورد نیز از مخاطبان پیاده‌راه‌های منطقه هشت به شیوه تصادفی ساده توزیع شده و داده‌ها جمع‌آوری گردیده است. برای بررسی روایی محتوایی پرسشنامه تحقیق تعداد ۶۰ مورد از آن در بین چند نفر از اساتید و متخصصین در حوزه مطالعات شهری توزیع گردید و پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها و دریافت نظرات به منظور اندازه‌گیری پایایی ابزار تحقیق از روش آلفای کرونباخ^۱ استفاده شد که نتایج در جدول شماره ۳ آمده است:

جدول ۳: روایی و پایایی پرسشنامه و مولفه‌های مورد استفاده

پرسشنامه	عناصر خاطره ساز	مؤلفه‌های شکل‌دهنده	معیار سنجش	تعداد سؤالات	آلفای کرونباخ
آلفای مرتبط با بررسی و نوع شناسی پیاده‌راه-های شهری بر مبنای خاطرات جمعی شهروندان	کالبدی	عناصر طبیعی	- ریخت‌شناسی محدوده - نشانه‌های طبیعی - عناصر طبیعی موثر در شکل‌گیری فضای پیاده - شرایط اقلیمی	۴	۰,۶۵۳
			عناصر انسان‌ساخت	- منظر شهری - بافت - عناصر شاخص - نقاط مکث و تأکید - روانی حرکت پیاده	۵
فعالیت	فعالیت	- تعاملات فرهنگی - فعالیت سیاسی - فعالیت مذهبی - تعاملات اجتماعی - فعالیت روزمره - زندگی - فعالیت اوقات فراغت و تفریح	- مراسم مذهبی - اعیاد و جشن‌ها - مراسم ویژه - روزهای خاص - گذران اوقات فراغت - خرید کردن - بیان اعتراضات مردمی - عامل حرکت پیاده - جشن‌های ملی - مراجعه بیشتر در فصول خاصی از سال - تعاملات چهره به چهره	۱۱	۰,۸۵۱
			هویت و احساس تعلق	- هم‌خوانی تصویر ذهنی افراد با وضع موجود مکان	۳

^۱ Cronbach's Alpha

		تداوم تاریخی ادراکات فضا در بستر زمان			
		- تاریخچه تاریخی خاص آن مکان و نام مکان	یادآوری معانی		
۰,۸۴۴	۲۳				جمع

Table 3: Validity and reliability of the questionnaire and variables used

۴. محدوده مورد مطالعه

منطقه شش شهرداری شیراز از شمال به کمربندی صنایع، از جنوب به خیابان ایمان شمالی، بلوار چمران و خیابان شهید مطهری از شرق خط محدوده (خط کوهستانی) و از غرب به فرهنگ‌شهر و محور کمربندی محدود می‌شود. این منطقه دارای ۲۵۳۴ هکتار مساحت و ۱۴ محله است. جمعیت منطقه شش براساس برآورد سالنامه آماری شهرداری شیراز و بر مبنای شاخص رشد جمعیتی سرشماری عمومی نفوس مسکن سال ۱۳۹۵ برابر با ۱۲۴۳۲۳ نفر است، تعداد خانوار ساکن در این منطقه ۴۰۴۸۴، تراکم جمعیت در هکتار ۴۹,۱ و نسبت جنسی ساکنین ۰,۹۶ می‌باشد (گزارش عملکرد شهرداری شیراز، ۱۳۹۹). این منطقه عموماً شامل بافت جدید و مدرن شهری بوده البته دارای پهنه و هسته‌های قدیمی نیز می‌باشد که امروزه تحت عنوان بافت فرسوده شناخته می‌شوند (مانند محله قصر دشت). پیاده‌راه‌های استاد شجریان، شهید کسایی و سلامت بهشت از منطقه شش انتخاب گردیده‌اند.

محدوده پیاده راه استاد شجریان از پل معالی آباد تا خیابان شاهد به طول ۳,۵ کیلومتر و در امتداد ضلع شرقی رودخانه خشک می‌باشد که هدف از ایجاد این پیاده‌راه افزایش فضاهایی در راستای تعاملات اجتماعی شهروندان، ایجاد روحیه شادی و نشاط جمعی برای شهروندان و... بوده است. که از سال ۱۴۰۰ بطور رسمی افتتاح شده است.

پیاده‌راه شهید کسایی به طول تقریباً ۲,۵ کیلومتر و از خیابان خلبانان معالی آباد تا فرهنگ‌شهر، در امتداد بلوار شهید کسایی قرار گرفته و از محله‌های شهید رجایی و بهاران و لبه باغ‌های قصر دشت عبور می‌کند.

پیاده‌راه سلامت بهشت به طول تقریباً ۲,۵ کیلومتر از خیابان خلبانان معالی آباد تا فرهنگ‌شهر، در امتداد بلوار شهید کسایی قرار گرفته و از محله‌های شهید رجایی و بهاران و لبه باغ‌های قصر دشت عبور می‌کند.

منطقه هشت شهرداری شیراز از شمال به رودخانه خشک، از جنوب به بلوار سیبویه، از شرق به بلوار سلمان فارسی، میدان ولیعصر به میدان غدیر، بلوار زینبیه و از غرب به خیابان قآنی شمالی محدود می‌شود. این منطقه دارای ۳۷۸ هکتار مساحت و ۵ محله است. جمعیت منطقه هشت براساس برآورد سالنامه آماری شهرداری شیراز و بر مبنای شاخص رشد جمعیتی سرشماری عمومی نفوس مسکن سال ۱۳۹۵ برابر با ۳۵۷۲۷ نفر است، تعداد خانوار ساکن در این منطقه ۱۰۶۹۲، تراکم جمعیت در هکتار ۹۴,۶ و نسبت جنسی ساکنین ۱,۰۸ می‌باشد (گزارش عملکرد شهرداری شیراز، ۱۳۹۹). منطقه هشت شیراز که از آن به عنوان بافت قدیم یا منطقه تاریخی فرهنگی شیراز یاد می‌شود هسته تاریخی شهر شیراز بوده و دارای عناصر فرهنگی، مذهبی و میراثی بسیاری است.

فصلنامه برنامه‌ریزی و آمایش فضا

پیاده‌راه اطراف ارگ کریمخانی: این مسیر بصورت یک محدوده و فضای باز عمومی تلقی می‌شود که اگر ابتدای آن را از میدان شهرداری در نظر بگیریم محدوده آن فضای بیرونی ارگ کریمخانی و همچنین موزه پارس تا خیابان طالقانی را به طول تقریباً ۱ کیلومتر شامل می‌گردد و به دلیل وجود عناصر شاخص تاریخی و وجود بازار و سایر عناصر عملکردی دارای جذابیت خاصی برای مخاطبان است.

پیاده‌راه گذر زندیه (شهید طالقانی - مجموعه وکیل): این محدوده پیاده‌محور شامل خیابان طالقانی، اطراف مجموعه وکیل تا بازار وکیل را به طول ۱ کیلومتر شامل می‌شود و با توجه به کفسازی و بدنه‌سازی مناسب و همچنین فضاهایی جهت تعامل و حضور اجتماعی مردم در ارتباط با فعالیت‌های گردشگری و اقتصادی بازار مخاطبان بسیاری را به خود جذب می‌کند.

پیاده‌راه احمدی: این محدوده در منطقه تاریخی - فرهنگی شهر شیراز قرار گرفته که در گذشته بخشی از خیابان احمدی بوده است. طول این محدوده ۱۶۰ متر و مساحت آن برابر با ۱۷۰۰ مترمربع می‌باشد و به دلیل دسترسی به حرم مطهر شاهچراغ(ع) و وجود کاربری‌ها و صنایع دستی و مغازه و فعالیت‌های سنتی در کنار فضا سازی مناسب انجام شده برای پیاده همواره پذیرای گردشگران و شهروندان زیادی است. در ادامه در شکل شماره ۱ موقعیت قرارگیری مناطق شش و هشت شیراز نشان داده شده است.

شکل ۱: موقعیت قرارگیری مناطق شش و هشت شهر شیراز در کشور

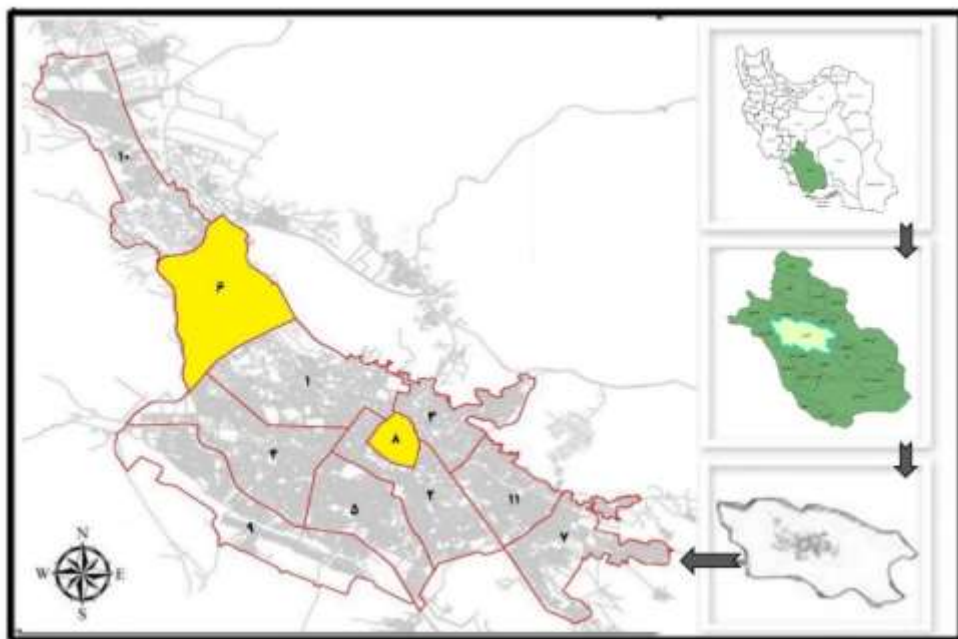

Figure 1: Location of sixth and eighth districts of the Iranian city of Shiraz

۵. یافته‌های تحقیق

بر مبنای هدف تحقیق که دستیابی به نوع‌شناسی و گونه‌بندی پیاده‌راه‌های محدوده مورد مطالعه یعنی مناطق شش و هشت شیراز بر مبنای خاطرات جمعی شهروندان است و با استفاده از فرمول کوکران ابتدا حجم جامعه نمونه استخراج گردید که بر این اساس تعداد ۳۸۴ پرسشنامه به صورت تصادفی بین شهروندان حاضر در فضای پیاده‌راه به شکل تصادفی ساده توزیع و داده‌ها بدست آمد که پس از انجام تست اولیه ب استفاده از آزمون آلفای کرونباخ میزان روایی و پایایی پرسشنامه در سطح خوبی (۰,۸۷۵) تایید شد. سپس با توجه به اینکه در هر منطقه سه پیاده‌راه و در مجموع شش پیاده‌راه به عنوان محدوده مورد مطالعه تحقیق در نظر گرفته شد، تعداد ۶۴ پرسشنامه بصورت تصادفی ساده از شهروندان مورد پرسش قرار گرفت و داده‌های بدست آمده در نرم افزار تحلیل آماری SPSS وارد گردید که نتایج سؤالات اولیه (جنس، سن، تحصیلات و...) به تفکیک منطقه (شش و هشت) آورده شده است. در پاسخ به سوال نحوه دسترسی به فضای پیاده‌راه، مشخص گردید که شهروندان جهت دسترسی به پیاده‌راه‌های منطقه شش بیشتر از اتومبیل شخصی با بیش از ۵۰ درصد نسبت به سایر وسایل نقلیه استفاده می‌کنند. از طرفی این آمار در منطقه هشت با میزان ۲۳ درصد است که حاکی از استفاده بیشتر از وسایل حمل و نقل عمومی است. میزان مراجعه به پیاده‌راه‌های مورد مطالعه به نحوی است که در منطقه شش میزان ۵۳ درصد افراد بصورت هفتگی به پیاده‌راه مراجعه می‌کنند و این در حالی است که در منطقه هشت بیشترین درصد مربوط به مراجعه به صورت روزانه است (۵۲ درصد) است، از نظر نحوه مراجعه افراد، وضعیت پیاده‌راه‌ها در دو منطقه شش و هشت تقریباً مشابه بوده و بیشترین درصد مربوط به پاسخ "حضور با دوستان" در پیاده‌راه می‌باشد. در پاسخ به سوال مدت حضور افراد در پیاده‌راه مشخص گردید که در هر دو منطقه افراد مدت زمان ۱ الی ۳ ساعت بیشترین آمار را داشته است. سؤال دیگری که در این دو منطقه قابل مقایسه است آمار میزان امنیت فضای پیاده‌راه‌ها بود که یافته‌ها حاکی از آن است که امنیت در فضای پیاده‌راه‌های منطقه شش شهر شیراز بیشتر از منطقه هشت است. به عبارتی دیگر می‌توان گفت وضعیت امنیت در پیاده‌راه‌های منطقه هشت متوسط ولی در پیاده‌راه‌های منطقه شش بالاتر از متوسط است. در خصوص سایر سؤالات اولیه تفاوت چندانی محسوس وجود نداشته است. در ادامه روند پژوهش جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات به دست آمده از سؤالات اصلی و تخصصی پرسشنامه با توجه به اینکه روش "کولموگراف اسمیرنوف"^۱ نرمال بودن توزیع داده‌ها را نشان داد از آزمون تی تک نمونه‌ای جهت تجزیه و تحلیل استفاده شد که این آزمون با تکیه بر میانگین پاسخ‌ها نسبت به میانگین مورد انتظار که در این تحقیق عدد ۳ (حد متوسط با توجه به طیف ۵ ارزشی لیکرت) می‌باشد به تجزیه و تحلیل اطلاعات پرداخته شده است. بر این مبنای و با توجه به عناصر خاطره‌ساز جمعی در فضای پیاده‌راه که عبارتند از عناصر کالبدی (شامل: طبیعی و مصنوع انسان ساخت)، عناصر فعالیت و تعاملات و کنش انسانی (شامل: فعالیت اجتماع- سیاسی، فعالیت اقتصادی، فعالیت فرهنگی- مذهبی، فعالیت تفریحی و گذران اوقات فراغت) و عناصر مفهوم معنا در مکان (حس هویت و تعلق خاطر، یادآوری معانی) و مقایسه میانگین

¹ Kolmogorov-Smirnov Test

پاسخ شهروندان نسبت به هر عنصر و هر مؤلفه که زیر مجموعه آن قرار می‌گرفت به تجزیه و تحلیل پرداخته شد. نتایج به طور کلی حاکی از آن بود که در پیاده‌راه‌های منطقه شش عنصر کالبدی با غلبه مؤلفه‌های طبیعی وضعیت بهتر و بالاتری نسبت به پیاده‌راه‌های منطقه هشت در ایجاد خاطره جمعی دارد. در مقابل عنصر فعالیت و مؤلفه‌ها به همراه عنصر معنای مکان در پیاده‌راه منطقه هشت نسبت به پیاده‌راه‌های منطقه شش از میانگین بالاتری برخوردار است. بر مبنای مقایسه میانگین بدست‌آمده از سؤال مربوط به هدف از حضور جمعی شهروندان در پیاده‌راه‌های محدوده تحقیق نتایج نشان می‌دهد که به طور کلی هدف از حضور جمعی شهروندان در پیاده‌راه‌های منطقه شش متأثر از عوامل کالبدی طبیعی بیشتر جهت ورزش و گذران اوقات فراغت است؛ ولی در منطقه هشت این موضوع متأثر از عوامل کالبدی مصنوع و در راستای فعالیت و تعاملات اقتصادی، اجتماعی، مذهبی و گذران اوقات فراغت می‌باشد.

با توجه به هدف این پژوهش «وضعیت فضای پیاده‌راه‌های مناطق شش و هشت شهر شیراز از نظر شکل‌گیری خاطرات جمعی برای شهروندان» می‌توان گفت که براساس آزمون پارامتریک مقایسه زوجی میانگین^۱ که در ادامه در جدول شماره ۴ و ۵ آمده است، مقایسه میانگین عناصر خاطره‌ساز جمعی در پیاده‌راه‌های منطقه شش شهر شیراز نشان می‌دهد که این منطقه بیشتر از یک بستر کالبدی طبیعی قوی دارد که فضایی برای گذران اوقات فراغت و تعاملات اجتماعی با هدف سرگرمی و ورزش برای شهروندان است و به نوعی خاطرات جمعی و مفهوم و معنای پیاده‌راه‌های این منطقه (استاد شجریان، شهید کسایی، بهشت) بیشتر بر این مدار می‌چرخد. در حالی که مقایسه میانگین عناصر خاطره‌ساز در منطقه هشت شهر شیراز بیشتر حاکی از تأثیر کالبد مصنوعی و فعالیت اقتصادی اجتماعی در خاطره جمعی شهروندان است و بار معنا و مفهومی و یادآوری خاطره در این پیاده‌راه‌ها (احمدی، زندیه، اطراف ارگ کریمخانی) بر محور فعالیت و تعاملات اقتصادی- اجتماعی و فرهنگی- مذهبی می‌گردد و معنا و مفهوم مکان و تداعی خاطرات برای شهروندان در پیاده‌راه‌های این منطقه رنگ و بوی متفاوتی از پیاده‌راه‌های منطقه شش شیراز دارد.

¹ Paired Sample T Test

جدول شماره ۴: آزمون مقایسه زوجی اختلاف میانگین عناصر خاطره‌ساز جمعی در محدوده مورد مطالعه

آزمون مقایسه زوجی									
مقایسه زوجی	عناصر خاطره‌ساز جمعی در پیاده راه	تفاوت های زوجی				آماره	درجه آزادی	معیار تصمیم برابری میانگین	
		میانگین هر یک از متغیرها	انحراف استاندارد	خطای استاندارد میانگین	تفاوت میانگین با اطمینان ۹۵ درصد				
					حد بالا				حد پایین
منطقه شش با شش هشت	کالبدی	۰,۲۰	۱,۰۲	۰,۰۷	۰,۰۶	۰,۳۵	۲,۷۴	۱۹۱,۰۰	۰,۰۱
منطقه شش با شش هشت	فعالیت و تعاملات	۱,۱۳	۰,۹۱	۰,۰۷	۱,۰۰	۱,۲۶	۱۷,۳۲	۱۹۱,۰۰	۰,۰۰
منطقه شش با شش هشت	معنای مکان	-۱,۵۸	۱,۰۷	۰,۰۸	-۱,۷۴	-۱,۴۳	۲۰,۵۲	۱۹۱,۰۰	۰,۰۰

Table 4: Paired comparison test of mean difference of collective memory elements in the studied area

جدول ۵: آزمون مقایسه میانگین بدست آمده عناصر خاطره ساز جمعی در محدوده مورد مطالعه

شاخص های آماری زوجی						
عناصر خاطره ساز	منطقه شهری	میانگین	مجموع تعداد نمونه	انحراف استاندارد	خطای استاندارد میانگین	سطح معنی داری
کالبدی	۸	۳,۴۸	۳۸۴	۰,۵۶۸	۰,۰۴۱	۰,۵۳۳
	۶	۳,۲۸		۰,۸۷۳	۰,۰۶۳	
فعالیت و تعاملات	۸	۳,۸۷		۰,۵۹۰	۰,۰۴۳	۰
	۶	۲,۷۴		۰,۵۴۱	۰,۰۳۹	
معنا و مفهوم	۸	۴,۴۲		۰,۶۲۰	۰,۰۴۵	۰,۳۹۲
	۶	۲,۸۴		۰,۸۳۵	۰,۰۶۰	

Table 5: Mean comparison test of the obtained elements of collective memory in the studied area

فصلنامه برنامه ریزی و آمایش فضا

اگر ساختار فضایی پیاده‌راه را ترکیبی از کالبد، فعالیت و معنا در نظر بگیریم و آن را نقش فضایی پیاده‌راه در ساختار فضاهای شهری بنامیم و همچنین با در نظر گرفتن هدف از حضور جمعی شهروندان در پیاده‌راه و زمان استفاده از این فضا (دائمی - موقت) می‌توان به دسته‌بندی از حیث هدف حضور، بستر شکل دهنده، زمان استفاده و کارکرد اصلی در ساختار شهر نائل آمد. بر این اساس در جدول شماره ۶ سعی شده است پیاده‌راه‌های مناطق شش و هشت دسته‌بندی شوند.

جدول ۶: دسته‌بندی پیاده‌راه‌های مورد مطالعه بر مبنای هدف، بستر شکل‌گیری، زمان استفاده و کارکرد اصلی فضایی بر مبنای عناصر

خاطره ساز جمعی (مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۲)

نام پیاده‌راه	منطقه شهری	هدف شهروندان	بستر شکل دهنده	زمان استفاده شهروندان	کارکرد اصلی در ساختار فضایی شهر
استاد شجریان	شش	تعاملات اجتماعی و اوقات فراغت	بیشتر طبیعی همراه با جداره‌ها و طراحی انسان ساخت	دائمی	اوقات فراغت، تفریح و تعاملات اجتماعی
شهید کسایی	شش	اوقات فراغت و ورزش	مصنوع و انسان ساخت	دائمی	تعاملات اجتماعی در راستای تفریح و سرگرمی
بهشت	شش	سرگرمی و تفریح طبیعی محور	طبیعی	دائمی روزانه و فاقد حیات شبانه	تفریح و ورزش طبیعت محور
احمدی	هشت	تعاملات فرهنگی - مذهبی و اقتصادی	مصنوع و انسان ساخت	دائمی	فرهنگی - مذهبی و اقتصادی
زندیه (طالقانی - مجموعه وکیل)	هشت	اقتصادی و تعاملات اجتماعی با گرایش تفریحی	مصنوع و انسان ساخت	دائمی	اقتصادی - اجتماعی و تفریحی
اطراف ارگ کریمخانی	هشت	تعاملات اجتماعی و گذران اوقات فراغت	مصنوع و انسان ساخت	دائمی	اجتماعی - گذران اوقات فراغت و تفریحی

Table 6: Classification of the studied sidewalks based on the purpose, formation platform, time spent and the main spatial function based on collective memory-making elements

با توجه به مباحث بیان شده در قالب مشکلات و مسائل و همچنین ویژگی‌های موجود، مشکلات و پیشنهادات خاطره جمعی در فضاهای پیاده‌راه‌های منطقه شش و هشت شیراز تدوین و پیشنهاد می‌گردد که در جدول شماره ۷ آمده است.

جدول ۷: مشکلات و پیشنهادات خاطره جمعی در فضاهای پیاده‌راه‌های منطقه شش و هشت شیراز

عناصر خاطره ساز	مؤلفه‌های شکل دهنده	مشکلات	پیشنهادات
کالبدی	عناصر طبیعی	- دستکاری و تغییر در برخی عناصر طبیعی در پیاده راه‌های منطقه شش - کمبود و یا تعریف نکردن فضاهای طبیعت‌گرایانه در پیاده‌راه‌های منطقه هشت	- ایجاد فضای پیاده‌راه و خاطره جمعی در بسترهایی که طبیعت غالب است با کمترین دخل و تصرف و تغییر شکل دادن فضا - ایجاد فضاهایی که حس طبیعت و یا عناصر خاطره انگیز طبیعی شهر را تداعی کند (نور و خط افق به عنوان مؤلفه‌های طبیعی باید بیشتر مورد توجه قرار گیرند)
	عناصر انسان‌ساخت	- نامطلوب بودن و عدم تناسب فضاسازی بصری در جداره پیاده‌راه - پنهان و یا عدم خوانایی برخی عناصر شاخص در مجاورت فضای پیاده‌راه - کمبود و یا عدم کافی بودن فضاهای ایستا و مکث در پیاده‌راه - عدم روانی حرکت به دلیل عدم جانمایی مناسب مبلمان شهری	- رفع آشفتگی‌های بصری در حالیکه مانع حس یکنواختی شود - آشکارسازی و یا حفظ حریم بصری عناصر شاخص در مجاورت پیاده‌راه - تهیه طرح جانمایی مبلمان مورد استفاده در فضای پیاده‌راه با همخوانی بصری کامل و عدم ایجاد مزاحمت در فرایند حرکت و یا توقف مخاطبان
	فعالیت	- عدم استفاده و یا استفاده نازیبیا و نامناسب از فضای پیاده‌راه برای مراسم مذهبی خصوصاً در بافت تاریخی و قرار دادن بنر و تبلیغات ایام مذهبی - عدم برگزاری اعیاد و جشن‌ها بصورت دائم در این فضاها و تغییر هر ساله آن که سبب می‌شود برای شهروندان به عنوان خاطره قابل تکرار در دسترس نباشد - عدم وجود فعالیت‌های و سرگرمی‌های متناسب با محیط برای گذران اوقات فراغت - عدم استفاده از فضای پیاده‌راه برای برخی تجمعات مدنی	- رفع آشفتگی در اجرای مراسمات مذهبی در برخی پیاده‌راه‌های منطقه هشت به عنوان مثال عدم برنامه‌ریزی مناسب در ایام محرم برای ورود و خروج و حرکت دسته‌های عزاداری و نصب پلاکارد و... سبب بی نظمی و آشفتگی شده و مانع از شاخص شدن فعالیت فرهنگی- مذهبی در پیاده‌راه و ثبت آن به عنوان یک خاطره جمعی مطلوب و مانا برای مخاطبان می‌گردد - استفاده از بازی‌ها و سرگرمی‌هایی که با هویت و ساختار فضایی پیاده‌راه همخوانی داشته و جذاب مخاطبان برای گذران اوقات فراغت باشد - سیاستگذاری شهری در خصوص ایجاد خاطرات جمعی در راستای تبدیل برخی از پیاده‌راه‌ها به عنوان فضایی برای برگزاری جشن پیروزی‌های ملی، جشن های باستانی و...

فصلنامه برنامه‌ریزی و آمایش فضا

	- عدم استفاده از فضای پیاده‌راه برای برخی جشن‌ها و اعیاد ملی مانند (شادی موفقیتهای ملی در ورزش، جشن چهارشنبه سوری و...)		
	- طراحی فضای پیاده‌راه بر مبنای خاطرات شهروندان از آن فضا و گذشته و تاریخ آن پیاده‌راه در تمامی اجزا (بدنه‌سازی، فضای مکث، نمای مغازه و خدمات، مبلمان شهری، پوشش کف و...) به طوریکه تثبیت کننده ذهنیت و تصور و خاطره فرد از فضا باشد و نوعی احساس تعلق ایجاد نماید - ایجاد فضایی که سیر تحول و تغییر فضای پیاده‌راه را از نظر کالبدی و فعالیت را در گذر زمان نشان دهد - ایجاد شرایط و بستری جهت یادآوری معانی خاصی از فضای پیاده‌راه و بازخوانی بازتولید آن به طوری که تداعی کننده خاطرات جمعی شهروندان از آن پیاده‌راه باشد. مانند نصب المان‌هایی که یادآور و روایتگر فعالیت یا رویداد و یا کالبد گذشته آن فضا باشد	هویت و احساس تعلق	مفهوم و معنا
	- عدم هماهنگی و قرابت فضای پیاده‌راه با ذهنیت و تصور مخاطبان و یا تغییر فضای طراحی شده به نوعی که گویا قصد دارد گذشته و یا مفهوم قبلی را از ذهن مخاطب زدوده و تصویر جدیدی که عموماً هم با مکان هم‌خوانی ندارد را به شهروندان القا نماید - عدم توجه به تاریخ و گذشته فضای پیاده‌راه و عدم بازآفرینی خاطرات و بازخوانی بصری از آنها به صورت توالی زمانی و توجه صرف به یک دوره از تاریخ آن فضا	یادآوری معانی	
	- عدم وجود عواملی که تحریک کننده مخاطب جهت یادآوری معانی آن پیاده‌راه باشد		

Table 7: Problems and suggestions of collective memory in the pedestrian spaces of District 6 and 8 of Shiraz

۶. بحث

به طور مشخص موضوع پیاده‌راه‌ها پس از شکل‌گیری انتقاداتی در برابر سلطه خودروها بر شهرها و افت کیفیت مراکز شهری مطرح شدند که همزمان با آن تحقیق‌هایی در این حوزه صورت پذیرفت. شاید بتوان اولین جرقه‌های حیات بخشی به خیابانهای شهری را در کتاب مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکا اثر جیکوبز (۱۹۶۱) جست و جو نمود (حقی و دیگران، ۱۳۹۴).

وی با معرفی اصطلاح «چشمان ناظر خیابان» ارتقای کیفیت خیابانهای شهری را برای عابران پیاده مطرح ساخت. از آن زمان تاکنون پژوهش‌های زیادی در ارتباط با موضوع پیاده‌راه‌ها انجام شده است. در این تحقیق مشخص گردید که پیاده‌راه‌های منطقه شش (استاد شجریان، کسای، بهشت) از نظر هدف برای گذران اوقات فراغت، از نظر زمان استفاده دائمی و از نظر کارکرد اصلی فضا عناصر اصلی فعالیت‌ها و تعاملات اجتماعی و سرگرمی و ورزش مورد استفاده قرار می‌گیرند و پیاده‌راه‌های منطقه هشت (احمدی، زندیه، اطراف ارگ کریمخانی) از نظر هدف جهت فعالیت‌های اقتصادی-اجتماعی و فرهنگی مذهبی، از نظر زمان استفاده دائمی و از نظر کارکرد اصلی فضا عنصر غالب اقتصادی، اجتماعی را

فصلنامه برنامه‌ریزی و آمایش فضا

شامل می‌شوند. با این توصیف لازم است تا ساماندهی و توسعه این پیاده‌راه‌ها با توجه به اهداف استفاده‌کنندگان و مزیت‌های نسبی صورت پذیرد در این صورت میزان بازدهی و متعاقباً رضایتمندی از این فضای شهری بالاتر خواهد رفت.

عموزاده لیچایی و ابی زاده (۱۴۰۱) در تحقیق خود با عنوان واکاوی عوامل موثر بر ارتقاء سرزندگی فضاهای جمعی با تاکید بر نقش هنرهای شهری از دیدگاه شهروندان؛ مطالعه موردی: مجموعه پیاده‌راه فرهنگی شهرداری شهر رشت به بررسی وضعیت مجموعه پیاده‌راه فرهنگی شهرداری شهر رشت از لحاظ عوامل هنرهای شهری و همچنین، تعیین عوامل اصلی در زمینه پژوهش هنرهای شهری در پیاده‌راه یاد شده پرداخته‌اند و به این نتایج دست یافته‌اند: ۱۵ عامل کلیدی شناسایی شد که در سه گروه عناصر هنری (طراحی خلاقانه فضاهای سبز، رنگ آمیزی و چیدمان عناصر تزئینی بناها، یادمانهای تاریخی، المانهای هنری، طراحی خلاقانه مجسمه‌ها و حجم‌های تزئینی، طراحی آب‌نما، ساختمان‌های ویژه و منحصر به فرد)، فعالیت‌های هنری (نمایش‌های سنتی، تئاتر خیابانی، موسیقی‌های خیابانی و جشنواره‌ها و کارناوال‌های عمومی) و گرافیک محیطی (جذابیت‌های بصری و هنری در فضا، تابلوهای دیجیتال و هنرهای تصویری، معرق کاری و دیوارنگاری و نقاشی‌های دیواری) قرار دارند.

بری دژمجنونی، مقدسی و دژدار (۱۴۰۱) در تحقیقی با عنوان بررسی تاثیر عوامل کالبدی و فعالیتی در ایجاد کیفیات حسی در پیاده‌راه‌های شهری (مطالعه موردی: پیاده‌راه طاق بستان کرمانشاه) به دنبال بررسی تاثیر برخی عوامل کالبدی و فعالیتی یک فضای شهری در توسعه و ارتقای سطح کیفیات حسی برای استفاده‌کنندگان از یک فضای پیاده‌مدار شهری هستند و به این نتایج دست یافتند: معیارهای فعالیتی محیط با ضریب همبستگی ۰/۸۱ و معیارهای امکانات و تسهیلات محیطی با ضریب همبستگی ۰/۷۸ بیشترین تاثیر را در توسعه و ارتقای کیفیات حسی محیط داشته‌اند.

ذوگذارقوچانی و غفاری جدیدی (۱۴۰۰) در تحقیقشان با عنوان بررسی مولفه‌های تاثیرگذار بر کیفیات فضایی پیاده‌راه‌ها؛ نمونه موردی خیابان فردوسی شاهین شهر به دنبال مولفه‌های تاثیرگذار بر کیفیات فضایی پیاده‌راه مذکور هستند و در این راستا به این نتایج دست یافتند: از میان مولفه‌ها سرزندگی، دسترسی مناسب، دسترسی به سیستم حمل و نقل عمومی، مبلمان شهری در این خیابان وجود دارد؛ که باعث شده است کیفیت فضایی در این خیابان به شدت کاهش پیدا کند. یافته‌های تحقیق مبتنی بر این امر است که ساماندهی کالبدی و ارتقای کیفیت محیطی مراکز شهری با اولویت پیاده موجب افزایش حضور افراد گشته و فعالیت‌های همگانی را ارتقاء می‌بخشد و در نتیجه سرزندگی افزایش می‌یابد.

حسینی و دیگران (۱۴۰۰) در تحقیق خود با هدف تحلیل شاخص‌های پیاده‌مداری در پیاده‌راه صف (سپهسالار) به عنوان نمونه عینی پیاده‌راه شهری در مقایسه با شبه پیاده‌راه خیابان سی تیر در مرکز شهر به این نتایج دست یافتند که میزان رضایت استفاده‌کنندگان از فضای شبه پیاده‌راه سی تیر بیشتر از پیاده‌راه صف است. پزشکی و علیجانی (۱۳۹۹) در پژوهششان با هدف رسیدن به معیارهای مشترک برای ایجاد سرزندگی در پیاده‌راه‌ها و خیابان‌های پیاده‌محور به این

فصلنامه برنامه‌ریزی و آمایش فضا

نتایج رسیدند که در پیاده‌راه استقلال استانبول، تقویت کاربری‌های ارزشمند معاصر و فضاهای شاخص به همراه مناسب- سازی مبلمان شهری و مناسب‌سازی این محور برای معلولین و کودکان و امکان حرکت دوچرخه به منظور تقویت این محور پیشنهاد میگردد. از سوی دیگر استفاده از اختلاط کاربری‌ها در سراسر خیابان و برقراری توازن کاربری‌ها در طول خیابان، مبلمان شهری مناسب، کنترل حرکت سواره‌راه تقاطع‌ها در خیابان پیاده‌محور، حرکت به سمت فعالیت ۲۴ ساعته و همچنین بهره‌گیری از هنرهای خیابانی مانند تئاتر و موسیقی خیابانی و تقویت بناهای ارزشمند تاریخی و معاصر در جهت افزایش میزان سرزندگی در محور سی تیر تهران توصیه می‌گردد. علی‌بخشی و دیگران (۱۴۰۰) در تحقیقشان با هدف سنجش مطلوبیت پیاده‌راه‌های شهری براساس مؤلفه‌های کیفی دریافتند که شاخص جذابیت و سرزندگی با میانگین ۲/۶۹ و دسترسی با ۲/۳۲ نسبت به دیگر شاخص‌ها، از وضعیت مناسب‌تری برخوردار هستند. ضرورت مناسب- سازی فضا جهت سرزندگی و افزایش پویایی و تعاملات اجتماعی وجود دارد. حاجی رضایی (۱۳۹۸) به بررسی و تحلیل جایگاه و نقش پیاده‌راه بام تهران که به عنوان یک پیاده‌راه اجتماعی و طبیعی برای مخاطبان است پرداختند و این نتایج را بدست آوردند:

- ارائه دسته بندی از انواع پیاده‌راه.
- شکل‌گیری احساس هویت مکانی نسبت به کلیت شهر تهران.
- ایجاد یک فضای جمعی پویا حاصل از تلفیق طبیعت و عناصر انسان ساخت مدرن.

۷. نتیجه‌گیری

شرایط حاکم بر شهرهای امروزی شیوه زندگی جدیدی را پدید آورده است، که در آن پیاده‌روی و ایجاد فضاهای شهری پیاده به یکی از سیاست‌های اجرایی در برنامه‌های مدیران شهری تبدیل شده است. به طوریکه یکی از انواع فضاهای پویا و سرزنده در جهان، مراکز خرید و گفتمان پیاده است که تعاملات مستقیم انسانی در آنها شکل می‌گیرد و ارتباطات تقویت شده و متعاقباً حس مکان ایجاد می‌شود. موضوع سرزندگی، ارتقای تعاملات اجتماعی و ایجاد حس مکان در این گونه فضاها، یکی از فاکتورهای کلیدی در زمینه افزایش حضور افراد و گسترش مدنیت شهری است. در واقع سرزندگی و ایجاد تعامل گروهی به منظور شکل‌گیری خاطرات جمعی به فضاهایی نسبت داده می‌شود که به سلامت جسمی، روانی، اجتماعی و پیشرفت شخصی شهروندان کمک می‌کند. از این رو چشم انداز کلی طرح‌های جامع پیاده ایجاد یک محیط شهری که مشوق و تسهیل‌کننده پیاده‌روی شهروندان است، می‌باشد که از سلامتی، سرزنده بودن و ایمنی شهروندان شهر نیز پشتیبانی کند و موجب کاهش وابستگی به اتومبیل شخصی و استفاده هرچه بیشتر از حمل و نقل عمومی گردد و هوای تمیز، گسترش فضای سبز عمومی و گردشگری را به شهرها وعده می‌دهد.

بنابراین یک چنین جامعه‌ای خالق فرصت‌هایی برای تعاملات اجتماعی غیر رسمی شهروندان خود و شهری قابل معاشرت و پر جنب و جوش می‌گردد و فضای شهری مطلوبی را تصویر می‌کند که غنای روحانی و فرهنگی را ایجاد می‌کند. همچنین، می‌توان گفت فضای شهری سرزنده جایی است که زیبایی را به شهروندان و مراجعان خود بشناساند

و این بدان معناست که فضای شهری سرزنده باید برای جامعه شهری جذاب، کارآمد و امن باشد تا بتواند خاطره‌انگیزی کرده و حس مطلوب مکان از طریق افزایش تعاملات اجتماعی را ایجاد کند.

برای دسته‌بندی و نوع‌شناسی پیاده‌راه‌های مناطق مورد مطالعه (شش و هشت شهر شیراز) از عناصر "هدف" (نوع فعالیت شهروندان در فضا) و همچنین "زمان استفاده" (موقتی - دائم) و "کارکرد اصلی فضا" (فعالیت غالب و اصلی) استفاده شده است که لازم است سیاستگذاری‌های مدیریت شهری با توجه به این دسته‌بندی در راستای تقویت و ماندگاری خاطرات جمعی انجام شود. بنابراین در مجموع می‌توان گفت پیاده‌راه‌های منطقه شش از نظر هدف برای گذران اوقات فراغت، از نظر زمان استفاده دائمی و از نظر کارکرد اصلی فضا عناصر اصلی فعالیت‌ها و تعاملات اجتماعی و سرگرمی و ورزش هستند. پیاده‌راه‌های منطقه هشت (احمدی، زندیه، اطراف ارگ کریمخانی) با بیشترین تأثیرپذیری از "کالبد مصنوع" خود که غالباً تاریخی و فرهنگی است سبب ایجاد خاطره جمعی برای شهروندان شده است که براساس عوامل مورد نظر جهت دسته‌بندی می‌توان گفت پیاده‌راه‌های این منطقه از نظر هدف جهت فعالیت‌های اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی - مذهبی، از نظر زمان استفاده دائمی و از نظر کارکرد اصلی فضا با توجه به پررنگ بودن نقش بازار و تعاملات اقتصادی و روابط و اجتماعی کارکرد اصلی اقتصادی و اجتماعی دارند.

اهمیت خاطره جمعی و عوامل ایجادکننده یا تقویت‌کننده آن در فضاهای شهری موضوعی بسیار مهم است که به فضا پویایی و سرزندگی می‌بخشد. بنابراین سیاست‌ها و اقدامات مدیریت شهری در این رابطه باید معطوف به سه بخش خاطرات جمعی قدیمی فراموش شده، خاطرات جمعی موجود ولی کمرنگ شده و خاطرات جمعی ابداعی و نو گردد. در رابطه با خاطرات جمعی قدیمی فراموش شده مدیریت شهری می‌تواند زمینه و شرایط بازآفرینی و بازخوانش این خاطرات را در کالبد و ساختار فضایی پیاده‌راه جاری نماید. که این اقدام می‌تواند با ساخت المان یا نماد مربوطه و حتی ایجاد الگو و بستر طبیعت‌گرایانه برای فضا باشد.

منابع

- ببری ده مجنون، ب.، مقدسی، م. م.، و دژدار، ا. (۱۴۰۰). بررسی تاثیر عوامل کالبدی و فعالیت در ایجاد کیفیات حسی در پیاده راه های شهری (مطالعه موردی: پیاده راه طاق بستان کرمانشاه)، معماری و شهرسازی /یران، (۲۱) ۱۲، ۲۰۵-۱۹۱.
- پاکزاد، ج. (۱۳۸۴). راهنمای طراحی فضاهای شهری در ایران. تهران، شرکت طرح و نشر پیام سیما.
- پزشکی، ب.، و علیجانی، م. (۱۳۹۹). بررسی شاخص های سرزندگی پیاده راه ها و خیابان های پیاده محور، در مقایسه پیاده راه استقلال، استانبول ترکیه و خیابان پیاده محور سی تیر، تهران ایران، هویت محیط، (۲) ۱، ۱-۱۸.
- تاجر، س.ع.، کریمی، م.، و حاجیان، م. (۱۳۹۴). مقایسه تطبیقی عملکرد خیابانهای پیاده محور با هدف تقویت زندگی جمعی در شهر اسلامی - ایرانی، نقش جهان - مطالعات نظری و فناوری های نوین معماری و شهرسازی، (۳) ۵، ۸۸-۸۰.

فصلنامه برنامه‌ریزی و آمایش فضا

- تشریحی، ل. و مهربانی گلزار، م. ر. (۱۳۹۷). تکوین یک پیاده‌راه مؤلفه‌های کالبدی یا رفتار جمعی؟ مجله منظر، (۴) ۱۰، صص ۴۹-۴.
- حاجی رضایی، ف. (۱۳۹۸). گونه شناسی پیاده راه، بام تهران به مثابه یک پیاده راه طبیعی- اجتماعی، مجله منظر، (۴۷) ۱۱، ۲۱-۳۴.
- حسینی کومله، م. و ستوده علمباز، ف. (۱۳۹۲). نقش خاطره جمعی در باززنده سازی باف ته‌های شهری: ارائه راهکار در خصوص ناحیه تاریخی لاهیجان. نشریه هنرهای زیبا - معماری و شهرسازی، (۱۸) ۴، ۹۲-۷۹.
- حسینی، ع.، عباس نژاد جلوگیر، م.، اخوان انوری، ا. ر. و سجادی، ع. ا. (۱۴۰۰). تحلیل شاخص های پیاده مداری در بخش مرکزی شهرها (مورد مطالعه: پیاده راه صف (سپهسالار) و خیابان سی تیر شهر تهران)، پژوهش های جغرافیایی برنامه ریزی شهری، (۲) ۹، ۳۵۹-۳۳۵.
- حقی، م. ر.، مصطفایی، ح. ر.، توسلی، ح. ر. و اختری، ع. ر. (۱۳۹۴). امکانسنجی تبدیل خیابان‌های تجاری به پیاده راه‌ها در شهرهای کوچک، نمونه مطالعه: خیابان امام خمینی شهر گلپایگان، جغرافیا و مطالعات محیطی، ۱۶، صص: ۷۹-۹۲.
- ذوقدارقوچانی، پ. و غفاری جدید، ن. (۱۴۰۰). بررسی مولفه های تاثیرگذار بر کیفیات فضایی پیاده راه‌ها؛ نمونه موردی خیابان فردوسی شاهین شهر، شباک، (۳) ۷، ۱۴۸-۱۴۳.
- سازمان برنامه‌ریزی منطقه‌ای سن دیه گو (۱۳۸۸). برنامه ریزی و طراحی برای پیاده ها (رهنمودهای طراحی شهری پیاده مدار)، مترجم: رضا بصیری مژدهی، انتشارات طحان.
- سیفایی، م. (۱۳۸۴). مطلوبیت سنجی استفاده از فضاهای عمومی با تاکید بر برنامه‌ریزی مشارکتی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد شهرسازی، تهران، دانشگاه تربیت مدرس، ۴۹-۳۲.
- سیفی فرزاد، ه.، قورچی، م. و پورعزیزی، ع. (۱۳۹۸). تحلیلی بر آمایش نشانه‌های هویتی در فضاهای شهری، آمایش سیاسی فضا، (۲) ۱، ۸۹-۸۳.
- صیدبیگی، ص.، سمندری، ا.، حسین شاهی، ع. و بهشاد، م. (۱۴۰۲). ارزیابی توسعه پیاده مداری انسان محور در شهر گلوگاه، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، (۶۸) ۲۳، ۹۷-۴۱.
- علی بخشی، ا.، امان پور، س. و سلیمانی زاده، آ. (۱۴۰۰). سنجش مطلوبیت پیاده راه نادری شهر اهواز براساس مؤلفه‌های کیفی، مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه‌ای، (۵) ۲، ۸۹-۶۷.
- عموزاده لیچایی، ا. و ایب زاده، س. (۱۴۰۱). واکاوی عوامل موثر بر ارتقاء سرزندگی فضاهای جمعی با تاکید بر نقش هنرهای شهری از دیدگاه شهروندان؛ مطالعه موردی: مجموعه پیاده راه فرهنگی شهرداری شهر رشت، فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی شهری، (۴۸) ۱۳، ۱۳۶-۱۲۴.
- کاویانی راد، م. و گوهرزادگان منش، ح. (۱۳۹۸). تاثیر هویت مکانی بر الگوی فضایی رای؛ مطالعه موردی انتخابات مجلس شورای اسلامی با تاکید بر بخش میمند، حوزه انتخابیه فیروزآباد، آمایش سیاسی فضا، (۳) ۱، ۱۵۹-۱۶۶.
- کریمی مشاور، م. و نگین تاجی، ف. (۱۳۹۷). تأثیر هویت مکانی بر ایجاد حس وابستگی و نقش آن در شکل گیری منظر شهری (مطالعه موردی: شهر یاسوج). پژوهش و برنامه ریزی شهری، (۳۳) ۹، صص ۸۴-۶۹.

- مطهری تبار، م.، و حسینی نیا، م. (۱۴۰۱). بررسی سیاست های ایجاد پیاده راه در افزایش کیفیت سکونت شهروندان (نمونه موردی: پیاده راه بوعلی شهر همدان)، فصلنامه سیاست گذاری محیط شهری، (۵)، ۲، ۸۶-۷۵.
- معاونت برنامه ریزی و سرمایه انسانی شهرداری شیراز (۱۳۹۹). سالنامه آماری شهرداری شیراز.
- Amuzadeh Lichaei, A., and Eibzadeh, S. (2022), Analysis of factors affecting the vitality of collective spaces with emphasis on the role of urban arts from the perspective of citizens; Case study: Rasht Municipality's Cultural Pedestrian Collection, *Pezohesh and Urban Planning Quarterly*, 13(48) 136-124. (In Persian)
- Ali Bakshi, A., Amanpour, S., and Soleimanizadeh, A. (2020). Assessing the desirability of Naderi pedestrian walkway in Ahvaz city based on qualitative components, *sustainable urban and regional development studies*, 2 (5), 67-89. (In Persian)
- Brown, I., and Delaney, R. (2019). The draft Master Plan for Walking Tracks and Associated Facilities. Epacris Environmental Consultants Pty Ltd. 37p. www.epacrisenviro.com.au.
- Bebri de Majnoui, B., Moghdisi, M. M., and Dezhdar, A. (2021). Investigating the effect of physical factors and activity in creating sensory qualities in urban sidewalks (case study: Taq Bostan pedestrian walkway in Kermanshah), *Architecture and Urban Planning of Iran*, 12(21), 191-205. (In Persian)
- Foster, S., Giles-Corti, B., Knuiman, M. (2011). Creating safe walkable streetscapes: Does house design and upkeep discourage incivilities in suburban neighborhoods? *Journal of Environmental Psychology*, 31(1), 79-88.
- Haghi, M.R., Mustafaei, H.R., Tausli, H.R. and Akhtari, A.R. (2015), Feasibility of converting commercial streets into pedestrian streets in small cities, sample study: Imam Khomeini Street, Golpayegan, *Geography and Environmental Studies*, 16, 79-92. (In Persian)
- Haji Rezaei, F. (2019). Typology of the sidewalk, Bam Tehran as a natural-social sidewalk, *Landscape*, 11(47), 21-34. (In Persian)
- Hosseini Komleh, M., and Sotoudeh Alambaz, F. (2012). The role of collective memory in the revitalization of the urban fabric: providing a solution for the historical district of Lahijan. *Journal of Fine Arts - Architecture and Urban Planning*, 4(18), 79-92. (In Persian)
- Hosseini, A., Abbasnejad Jalogir, M., Akhwan Anuri, A. and Sajjadi, A. (2021). Analysis of pedestrian circulation indicators in the central part of the cities (case study: Safeh Pedestrian (Sepahsalar) and Si Tir Street in Tehran), *Geographical Researches of Urban Planning*, 9(2), 359-335. (In Persian)
- Karimi Musahal, M., and Negin Taji, F. (2017). The influence of place identity on creating a sense of belonging and its role in the formation of urban landscape (case study: Yasouj city), *Urban Research and Planning*, 9(33), 84- 69. (In Persian)
- Kaviani-Rad, M., and Goharzadegan Manesh, H. (2018). The effect of spatial identity on the pattern of voting space; Studying the elections of the Islamic Council with an emphasis on Maimand district, Firozabad Electoral, *Political Space Analysis*, 1(3), 159-166. (In Persian)

- Motahari Tabar, M., and Hosseininia, M. (2022). Review of the policies of creating sidewalks to increase the quality of citizens' residence (case example: Boali sidewalk in Hamedan city), *Urban Environment Policy Quarterly*, 2(5), 86- 75. (In Persian)
- Nykiforuk, C. I. J., McGetrick, J. A., Crick, K., and Johnson, J. A. (2016). Check the score: Field validation of Street Smart Walk Score in Alberta, Canada, *Preventive Medicine Reports*, 4, 532-539.
- Pakzad, J. (2004). A guide to designing urban spaces in Iran. Tehran, Payam Sima design and publishing company. (In Persian)
- Pezeshki, B., and Alijani, M. (2020). Investigating the indicators of the vitality of sidewalks and pedestrian-oriented streets, in comparison of Esteghlal pedestrian street, Istanbul, Turkey and Si-Tir pedestrian street, Tehran, Iran, *Environmental Identity*, 2, 1-18. (In Persian)
- Saidbeigi, S., Saaridani, O., Hossein Shahi, A., and Behshad, M. (2023). Evaluation of human-centered pedestrian development in the city of Golugah, *Applied Research Journal of Geographical Sciences*, 68, 41-17. (In Persian)
- Seifi Farzad, H., Ghorchi, M., and Pourazizi, A. (2018). An analysis on the use of identity signs in urban spaces. *Space Political Analysis*, 1(2), 89-83. (In Persian)
- Sifaei, M. (2005). *Measuring the desirability of using public spaces with an emphasis on participatory planning*, Master's thesis in urban planning, Tehran, Tarbiat Modares University. (In Persian)
- San Diego Regional Planning Organization (2009). *Planning and Designing for Pedestrians (Guidelines for Pedestrian Urban Design)*, Translator: Reza Basiri Mozhdehi, Tahan Publications. (In Persian)
- Vice President of Planning and Human Capital of Shiraz Municipality, (2019). *Statistical Yearbook of Shiraz Municipality*. (In Persian)
- Tashari, L., and Mehrabani Golzar, M. R. (2017). The formation of a sidewalk of physical components or collective behavior? *Landscape Magazine*, 10(4), 4-49. (In Persian)
- Tajer, S. A., Karimi, M., and Hajian, M. (2014). Comparative comparison of pedestrian-oriented street performance with the aim of strengthening collective life in an Islamic-Iranian city, Naqsh Jahan , *Theoretical studies and new technologies of architecture and urban planning*, 5(3), 88-88. (In Persian)
- Waldock, R. (2012). Designing for pedestrians: guidelines, Department of Transport, http://www.transport.wa.gov.au/mediaFiles/WALK_P_Walkability_Audit Tool. 86- 75.
- Zokhdarquchani, P., and Ghafari New, N. (2021). Examining the components affecting the spatial quality of sidewalks; a case study, Ferdowsi Street, Shahinshahr, *shebak*, 7(3), 148-143. (In Persian)